

DETTA BORDE

ALLA VETA OM

SEXUELLA ÖVERGREPP

MOT BARN

Rädda Barnen

Enligt FN:s Barnkonvention har barn rätt att skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Barn som har utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp har rätt till stöd och hjälp. Stater ska vidta åtgärder för att skydda barn mot handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Rädda Barnen anser att begreppet barnpornografi bör ersättas med begreppet dokumenterade sexuella övergrepp mot barn. Detta är i linje med "Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse" som Interagency Working Group tagit fram på initiativ av Ecpat International.

© 2016 Rädda Barnen

"Detta borde alla veta om sexuella övergrepp mot barn"

Redaktion: Karin Wallby och Maria Schillaci

Formgivning: Linda Askervall

Tack till Linda Jonsson, doktor i barn- och ungdomspsykiatri vid Barnafriid – Nationellt kunskapscentrum, Linköpings universitet och till Caroline Engvall, journalist och författare, för att ni läst och gett värdefulla synpunkter på innehållet i den här skriften.

Artikelnummer: 70000ISBN: 978-91-7321-367-7

Vad är sexuella övergrepp?

Sexuella övergrepp mot barn innefattar alla former av sexuella handlingar som ett barn utsätts för av en annan person. Sexuella övergrepp kännetecknas av att utnyttja ett barns beroendeställning eller utsätta barnet för handlingar som det inte kan förstå eller är moget för. Med barn menas personer under 15 år alternativt en person mellan 15 och 18 år som på något sätt står i en beroendeställning till gärningspersonen.

Sexuella övergrepp mot barn kan vara både fysiska och icke fysiska. *Fysiska övergrepp* kan till exempel vara beröring av barnets privata kroppsdelar, att barnet tvingas ta på en annan persons könsorgan eller olika former av samlag. *Icke-fysiska övergrepp* kan vara att barnet tvingas till att titta på ett könsorgan eller visa sin egen kropp, att tala till barnet på ett sexuellt utstuderat sätt, att smygitta på barnet när det badar eller klär av sig, att tvinga barnet att titta på pornografiska filmer, bilder eller böcker, att exploatera barnet genom att dokumentera de sexuella övergreppen barnet utsätts för eller prostitution.

Under senare år har sexuella övergrepp mot barn på internet ökat. Ett exempel på ett icke-fysiskt övergrepp på nätet är

att barnet uppmanas posera framför en webbkamera. Många övergrepp som sker på nätet är till en början icke-fysiska, men kan genom utpressning och hot ta fysisk form längre fram, till exempel genom att barnet tvingas begå övergrepp på sig själv. -

Enligt FN:s barnrättskommitté (2014) innebär **sexuella övergrepp mot barn** att ett barn **förmås eller tvingas att delta i någon olaglig eller psykiskt skadlig sexuell aktivitet**. Det är också olagligt att använda sig av barn för kommersiellt sexuellt syfte, att framställa ljudinspelningar eller bilder av sexuella övergrepp på barn, barnprostitution, sexuell slaveri, sexuell utnyttjande i samband med resor, trafficking, handel med barn och tvångsåktenskap.

**BÅDE I SVERIGE OCH
INTERNATIONELLT
UPPSKATTAS DET ATT
UNGEFÄR 20 % AV ALLA
BARN UTSATTS FÖR
SEXUELLA ÖVERGREPP.**

Hur vanligt är det?

Både i Sverige och internationellt uppskattas det att ungefär 20 % av alla barn utsatts för sexuella övergrepp. I en stor nationell undersökning från 2015, med nästan 6 000 gymnasieungdomar, hade 21 % varit med om att de övertalats, pressats eller tvingats till att onanera åt någon, ha sex med någon, att någon försökt klä av dem eller tagit på deras könsdelar fast de inte ville. Det var mer än tre gånger så vanligt att tjejerna än killarna hade erfarenheter av sexuella övergrepp. Vanligast var det bland de elever där könsindelningen kille eller tjej inte passade. I den gruppen uppgav 40 procent att de hade erfarenhet av någon form av övergrepp.

Vad gäller anmälningar av övergrepp är mörkertalet stort och de flesta sexuella övergrepp anmäls aldrig. Bara ca 10 % av alla sexuella övergrepp till myndigheters kännedom.

Aktuell statistik om anmälda brott finns på Brottsförebyggande rådets webbplats www.brå.se och i Allmänna Barnhusets undersökning "Det gäller en av fem" (2015).

Sexuella övergrepp på internet

I stort sett alla svenska barn och ungdomar använder sig av nätet dagligen och de flesta har en egen mobiltelefon. Internet är ett bra sätt för barn och unga att ha kontakt med och lära känna nya kompisar och utforska nya områden. Men det finns också risker för barn på nätet. Där barn finns, rör sig också människor som söker sig till barn i sexuellt syfte.

en vuxen. De flesta sexuella kontakter på nätet är frivilliga. Samtidigt vet vi att barn och ungdomar råkar ut för sexuella övergrepp på internet eller inleds med kontakter på nätet som sedan övergår till att barnet utsätts i verkligheten. Det kan handla om sexuella meddelanden i en chatt, om personer som försöker få barn och unga att visa upp sig framför webbkamera eller själva blottar sig eller

I vår handbok **#nätsmart finns kunskap, tips och råd för att förebygga övergrepp mot barn på nätet. Läs eller ladda ner den på www.raddabarnen.se/natSMART**

Nästan hälften av alla 15-åriga flickor och knappt en av fem pojkar som är regelbundna internetanvändare, uppger att de via nätet blivit kontaktade i sexuellt syfte av någon de tror eller vet är

att barn och unga uppmanas till att skicka bilder eller lämna ut sina mobilnummer. En del erbjuder sig också att betala barn och unga för sexuella tjänster.

Fakta och statistik om barn och ungas internetanvändning och utsatthet på nätet finns i rapporten Unga, sex och internet – en föränderlig värld från 2015.

De flesta säger nej eller blockerar den som frågar, men i en stor nationell studie från 2014 med ca 6 000 unga 18 åringar uppgav 15,5 % att de fått frågan om att skicka en sexuell bild av någon de enbart känt på nätet. Hela 41,8 % hade skickat en bild efter att de fått frågan, vilken är var en tydlig ökning från när studien gjordes fem år tidigare.

För att kunna hjälpa barn och ungdomar behöver vi vuxna ha kunskap om barnets liv på nätet och känna till att det finns risker för utnyttjande och kränkningar och vilka strategier barn och unga har för att hantera dessa. **Annars är risken att vi lämnar barn och unga ensamma att hantera mycket svåra situationer som också är svåra att berätta om.** Genom att tala om nätet och om risker som finns där, ökar vi sannolikheten för att **barnet berättar om något inte känns bra eller redan hänt.**

Antalet anmälningar om den här typen av brott har ökat dramatiskt under senaste åren och vi har också kunnat läsa om fall där hundratals barn och ungdomar utsatts. Det som också går att läsa av domarna är att övergreppen kan vara mycket allvarliga och till och med innebära att ett barn inte orkar leva längre.

Barn och unga som själva visat intresse för en kontakt på nätet och ibland tagit vissa initiativ och på det sättet utsatts, vågar oftast inte alltid berätta då de känner skam och skuld.

Det är viktigt att vuxna kommer ihåg att konsekvenserna för barn som utsatts för övergrepp är desamma oavsett om övergreppet sker på nätet eller i verkligheten. Den som vill skydda barn från övergrepp, behöver förstå och prata med barn om övergrepp som sker på nätet och på hur de kan förhindras.

Vilka barn drabbas?

Sexuella övergrepp kan drabba barn i alla åldrar och oberoende av social och kulturell bakgrund. Forskning visar dock att barn som växer upp i en mer utsatt situation än andra barn, som till exempel vuxit upp med missbruk i hemmet, våld i familjen eller som har en diagnos, löper större risk än andra att utsättas för sexuella övergrepp. Unga HBTQ-personer (homo-, bi-, transsexuella eller queerungdomar) verkar också i särskilt hög utsträckning ha erfarenheter av sexuella övergrepp.

DET ÄR ALDRIG BARNETS FEL

Förövare använder sig ofta av bortförklaringar som att barnet ville eller själv tog initiativ till den sexuella kontakten. Men, ansvaret för sexuella övergrepp finns aldrig hos det utsatta barnet. Barn som utsatts för sexuella övergrepp står oftast i beroendeställning till den vuxne eller det äldre barnet och har svårt att värja sig. Yngre barn kan ha svårt att förstå vad som pågår och vilka följder sexuell kontakt med en vuxen får för dem.

Barn och unga har rätt att vara nyfikna på sex utan att utsättas för övergrepp och kränkningar och om de drabbas är ansvaret alltid förövarens.

Vad säger lagen?

Den svenska sexualbrottslagstiftningen har förändrats mycket under 2000-talet. Ett syfte har varit att förstärka skyddet för barn mot att utsättas för sexuella kränkningar. Förändringarna har i stort inneburit att sexualbrott mot barn idag betraktas som allvarligare än tidigare, att straffsatserna har höjts och att man kan dömas för våldtäkt mot barn utan att ha använt våld eller hot. Det hänger samman med att barn befinner sig i en särskilt utsatt situation i förhållande till vuxna. Alla personer under 18 år är barn men de under 15 år ges extra skydd men även för ungdomar mellan 15–18 år gäller delvis särskilda bestämmelser.

För de flesta sexualbrott mot barn börjar preskriptionstiden löpa först den dag barnet fyller 18 år. Det beror på att vi vet att många inte berättar om sexuella kränkningar i barndomen förrän de har uppnått vuxen ålder. Detta innebär att fler barn kan få upprättelse och fler gärningsmän kan bli fälllda än tidigare, då brotten ofta hade preskriberats när barnet polisanmälde övergreppet.

NUVARANDE LAGSTIFTNING VAD GÄLLER SEXUELLA KRÄNKNINGAR MOT BARN INNEBÄR FÖLJANDE (BROTTSBALKEN 6 KAP.):

Våldtäkt mot barn är när någon har samlag eller genomför en annan kränkande sexuell handling som går att jämföra med samlag med barn under 15 år, även om något våld eller hot inte har använts. Är den som blir utsatt mellan 15–18 år och barn till, eller står i ett liknande förhållande till, gärningsmannen ska det också räknas som våldtäkt mot barn. Det kan till exempel röra sig om sexuella övergrepp som begås av föräldrar, mor- och farföräldrar eller barnets familjehemsföräldrar.

Den som genomför andra sexuella handlingar med ett barn än vad som beskrivs gällande våldtäkt mot barn kan *dömas för sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt utnyttjande av barn eller för sexuellt ofredande*. Till sexuellt ofredande räknas även blottning och liknande handlingar. Att främja eller utnyttja att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering betraktas som *utnyttjande av barn för sexuell posering* och kan leda till straff. Det gäller även då

den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år, t.ex. om poseringen skett mot ersättning eller under tvång.

Att producera, titta på, inneha och sprida dokumenterade övergrepp mot barn under 18 år, *barnpornografi*, är också straffbelagt. Det regleras dock inte med övriga sexualbrott utan ses som ett brott mot allmän ordning (Brottsbalken 16 kap.) Det är olagligt att *kontakta barn i sexuellt syfte*, så kallad grooming. Brottet kan beskrivas som förberedelse till sexuella övergrepp mot barn. För att någon ska kunna dömas för detta brott måste det bevisas att personen stämt möte med barnet och att syftet med mötet är just att begå ett sexualbrott. Det krävs också att man vidtagit någon åtgärd, exempelvis lämnat en färdbeskrivning, köpt en tåg-biljett eller liknande.

NÄR DEN HÄR SKRIFTEN TAS FRAM, FINNS ETT NYTT LAGFÖRSLAG KRING DETTA MED DELVIS SÄNKTA BEVIS-KRAV, SOM OM DET GÅR IGENOM

BÖRJAR GÄLLA FRÅN OCH MED DEN FÖRSTA JANUARI 2017.

I Sverige är det förbjudet att köpa sexuella tjänster. Den som förmår ett barn som ännu inte fyllt 18 år att mot ersättning delta i en sexuell handling ska enligt lagen dömas för *köp av sexuell handling av barn*.

För att skydda barn mot att utsättas för sexuella övergrepp finns bestämmelser om att de som ska jobba inom förskola och skola måste lämna in ett utdrag från belastningsregistret som visar att man inte har dömts för sexual- eller våldsbrott. Detta gäller även för alla som erbjuds anställning, uppdrag eller praktik-tjänstgöring om arbetet innebär direkt och regelbunden kontakt med barn.

Det innebär att inte bara personer som kommer i kontakt med barn i sin yrkes-utövning ska lämna in ett sådant utdrag, utan även personer som till exempel blir ledare för barn i ideella verksamheter som idrottsklubbar, scouter och liknande (Lagen om registerkontroll).

Vem utnyttjar ett barn sexuellt?

När barn utsätts för sexuella övergrepp är förövaren oftast någon som barnet känner. Ju yngre barnet är, desto vanligare är det att förövaren är någon som finns i barnets närmaste omgivning, t.ex. en släkting, familjemedlem eller granne. Yngre barn utsätts nästan alltid av någon som är betydligt äldre än barnet. Tonåringar utsätts oftare av någon utanför familjen, och betydligt oftare av en jämnårig eller en partner. I en tredjedel av de anmälda fallen av våldtäkt mot barn under 15 år är den misstänkte gärningsmannen själv i åldern 15–20 år.

I statistiken över anmälda sexuella övergrepp mot barn är de allra flesta förövare män.

Den som utsätter barn för sexuella övergrepp använder ibland tvång, men ofta är det inte nödvändigt för att den vuxne eller det äldre barnet ska få sin vilja igenom. Barn saknar den makt och auktoritet som vuxna har och förövaren utnyttjar ofta barnets beroendeställning

eller bristande kunskap om vad man får göra med andras kroppar, mutar eller hotar att skada barnet. Förövaren kan som exempel påstå att barnet kommer att få skulden om det säger något eller att barnets anhöriga, husdjur eller något annat värdefullt kommer att skadas på ett eller annat sätt.

Statistik över sexualbrott finns hos Brottsförebyggande rådet; www.brå.se.

Sex som självskada

På senare år har man i media och behandlingssammanhang pratat allt mer om att ungdomar ibland använder sex som ett sätt att skada sig själva. Att skada sig genom sex innebär att söka sig till sexuella situationer som innebär egen psykisk eller fysisk skada.

Det finns inte så mycket forskning om unga som skadar sig genom sex och därför är det svårt att veta hur vanligt det är, men i en svensk stor undersökning om unga, sex och internet, från 2015, uppgav 2,2 % att de skadat sig genom sex.

Sex som självskada kan ha flera olika funktioner. En vanlig funktion är att hantera känslor som upplevs som out hårdliga, som ångest, skam, ilska eller ledsenhet. En annan funktion kan vara att signalera till omgivningen att man inte mår bra. På många sätt liknar detta andra typer av självskadebeteenden.

En del av de ungdomar som utsätter sig själva för destruktiva sexuella kontakter kan vara svåra att uppmärksamma då de i övrigt kan verka välfungerande i till exempel i skolan, medan andra ungdomar som skadar sig genom sex väcker oro hos omgivningen och är risktagande på

flera sätt. Gemensamt för gruppen är dock att det ofta rör sig om ungdomar som generellt mår psykiskt dåligt och som ofta har varit med om andra svåra händelser, som övergrepp, tidigare. En annan förekommande omständighet hos ungdomar som skadar sig genom sex är problematiska relationer till vuxna. Trots att de sexuella kontakterna kan handla om både psykiskt och fysiskt våld kan ungdomar själv söka sig till situationen, vilket kan vara förvirrande och svårt att förstå för omgivningen. Det verkar också som att det ofta är svårt för ungdomar att sluta med det destruktiva sexuella beteendet. Det kan bero på att man saknar andra sätt att hantera känslor, är hotad, är rädd för att bli ensam eller att inte bli uppskattad och sedd.

Att man använder sex som självskada är något som är svårt, laddat och skamfyllt för ungdomar att själva berätta om även i professionella kontakter. Vuxna som träffar ungdomar behöver känna till att det förekommer och våga ställa frågor om sexualitet och självskadebeteenden.

Lästips! Skuggbarn av Caroline Engvall (2013)

Sex mot ersättning

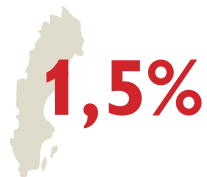
Ett annat uppmärksammat område är ungdomar som har sex mot ersättning. Ersättningen är inte alltid pengar utan kan exempelvis vara boende, mat, cigaretter, alkohol eller droger, vilket kan göra det otydligt för den unge själv att det faktiskt handlar om sexköp. Att ha sex mot ersättning kan innebära fysiska möten, men även att tjänster utförs på internet genom att köparen betalar för till exempel bilder, filmer, att ungdomen visar sig eller begår övergrepp på sig själv framför en webbkamera. Internet har blivit den vanligaste arenan för

att sälja sex, är det nästan uteslutande flickor som kommer i kontakt med behandlings- och stödsatser.

Unga med erfarenhet av att ha sex mot ersättning har i regel mer bristfälliga sociala nätverk, sämre fysisk och psykisk hälsa, sämre självkänsla och högre alkohol- och drogkonsumtion än andra unga. Sexuella kontakter kan då erbjuda möjligheter till uppskattning och en känsla av sammanhang. Att ha sex mot ersättning kan också utgöra en del av ett självskadebeteende. Det finns ett

till ökad psykisk ohälsa. Precis som med ungdomar som skadar sig genom sex berättar sällan unga spontant för professionella om att de har haft sex mot ersättning. Det kan bero på att man skäms eller känner skuld över att ha tagit egna initiativ som har lett till att ha sålt sex. Samtidigt rör det sig om en

grupp mycket utsatta unga med psykisk ohälsa och som ofta har svårigheter på andra områden. Därför är det viktigt att upptäcka dessa ungdomar och hjälpa dem att få stöd och behandling. Det är också mycket viktigt att uppmärksamma och nå utsatta pojkar i större utsträckning än vad som hittills skett.

Det är svårt att veta hur vanligt det är, men undersökningar visar att knappt 1,5 % av ungdomar i Sverige har haft sex mot ersättning.

kontakt mellan de som köper och säljer sex men trots den ökade användningen av internet de senaste åren verkar inte antalet ungdomar som säljer sex ha ökat under samma tidsperiod.

De flesta ungdomar som sålt sex har endast gjort det vid ett eller ett fåtal tillfällen. Trots att det är en lite större andel pojkar än flickor som har erfarenhet av

starkt samband mellan erfarenheter av sex mot ersättning och att själv ha blivit utsatt för sexuella övergrepp under uppväxten.

I samband med att ha sex mot ersättning, utsätts ungdomar för stora både psykiska och fysiska risker. Själva erfarenheten av att sälja sex kan också utgöra eller upplevas som ett övergrepp och kan leda

Barn med sexuella problembeteenden

Barn är i allmänhet intresserade och nyfikna på hur kroppen fungerar och att leka sexuella eller utforskande lekar under barndomen hör till normalutvecklingen. På senare år har man dock börjat uppmärksamma att barn kan ha sexuella problembeteenden och utsätta andra barn för sexuella gränsöverskridanden. Sexuella lekar mellan barn kännetecknas vanligtvis av nyfikenhet, spontanitet, ömsesidighet och kan avbrytas eller avledas utan svårighet. När barns sexuella beteenden blir problematiska är de istället präglade av tvång, hot eller våld. Beteendet kan vara tvångsmässigt och mer styrt av ångest än av lust och lek. Barnet har ofta svårt att sluta med beteendet.

Orsakerna till att barn agerar sexuellt mot andra kan vara många. En del barn har egna svårigheter att förstå socialt samspel och hantera impulser, en del barn utsätter andra för sådant som de själva blivit utsatta för och en del kan ha upplevt andra typer av utsatthet eller påfrestningar. För vissa kan det vara ett övergående problem medan andra barn behöver mycket hjälp och stöd för att kunna sluta utsätta andra. Barn med sexuella problembeteenden behöver uppmärksammas och genom bedömning och behandling få hjälp med sitt beteende hjälp att sluta, både för att skydda andra barn från att bli utsatta men också för att barnet ska kunna utveckla ett hälsosamt förhållningssätt till sin egen kropp och sin sexualitet.

Varför berättar inte barn om sexuella övergrepp?

Undersökningar visar att många av de barn och unga som har varit utsatta för sexuella övergrepp faktiskt har berättat för någon om vad de har varit med om. När unga berättar om sexuella övergrepp berättar de dock oftast inte för vuxna och mycket sällan för en professionell. **Mindre än 10 procent av fallen kommer till Socialtjänstens eller polisens kännedom.** Det är vanligare att man har berättat för en jämnårig kompis, pojk- eller flickvän eller någon i familjen. Ofta berättar barn till en början inte heller om allt som de har utsatts för.

Det finns flera olika faktorer som kan göra det svårt för barn att berätta om sexuella övergrepp. Rädsla, skam och skuld känslor kan stå i vägen. Relationen till förövaren eller oro för vilka konsekvenser det kan

få, gör det också svårt att berätta. Barn är ofta väldigt lojala mot den som har utsatt dem, hur svårt de än har det, och vet också att de riskerar att inte bli trodda.

En del barn säger ingenting för att de inte tror att någon vuxen bryr sig om vad som händer med dem. Andra är för små för att kunna berätta eller försöker berätta på ett sätt som omvärlden inte förstår eller misstolkar. Utsatta barn är ofta förvirrade kring vad som har hänt och kan också ha fått felaktig information av den som har utsatt dem, t.ex. att det är deras fel eller att det var en lek.

Läs mer om när och till vem barn berättar i undersökningen "Det gäller en av fem" (2015) från Allmänna barnhuset.

Sexuella övergrepp kan drabba pojkar och flickor i alla åldrar, oberoende av social och kulturell bakgrund.

Hur reagerar barn som utsätts för sexuella övergrepp?

Barn som utsätts för övergrepp kan reagera på olika sätt. Forskning visar att ju grövre ett sexuellt övergrepp är, desto större är risken för traumatisering. Om övergreppen upprepas många gånger över tid bidrar det ofta till en mer komplex symtombild hos den som har utsatts. Andra faktorer som kan ha betydelse för om en händelse innebär ett trauma kan vara övergreppets karaktär och vilken relation barnet har till förövaren. Om förövaren är någon som barnet är nära och står i beroendeställning till skapar det oftast större svårigheter. Barnets ålder, personlighet och livssituation påverkar också i vilken utsträckning ett övergrepp ger långsiktiga men.

Barn som utsatts för sexuella övergrepp kan visa olika en rad symtom. En del barn får svårt att sova och plågas av mardrömmar. Somliga får problem att koncentrera sig i skolan och tappar intresset för aktiviteter som de tidigare tyckt om. Andra blir arga och irriterade och kan inte kontrollera sin ilska. Det är också vanligt att känna sig skyldig och uppleva skam. En del barn kan börja uppträda på ett sexuellt utmanande sätt eller försätta sig själv i riskfyllda situationer

där sex är inblandat (se avsnittet om sex som självskada).

Enstaka symtom behöver inte vara tecken på övergrepp utan kan bero på helt andra saker. Det är därför mycket viktigt att försöka förstå innebörden av symtomen och se dem i ett sammanhang med barnets egen berättelse, familjebilden och barnets liv i övrigt. En del barn som utsatts för övergrepp visar inte visar några symtom alls utan håller allt inom sig.

De flesta barn som växer upp i en våldsam hemmiljö eller utsätts för sexuella övergrepp varken slåss eller begår övergrepp som vuxna. Men, tillsammans med andra faktorer kan det bidra till att man som vuxen kan uppträda våldsamt eller ha svårt för att respektera andras gränser. Risken för att bli utsatt igen är också större för de som redan tidigare har varit utsatta för sexuella övergrepp. Det gäller speciellt om man som barn aldrig fått hjälp att skyddas mot övergreppen eller tillfälle att berätta om sina upplevelser. Om man blir skyddad från fortsatt utsatthet, får stöd av sin omgivning och vid behov behandling, finns goda möjligheter till återhämtning och ett bra liv.

Om du misstänker sexuella övergrepp

Ibland försöker barn berätta utan att vuxna förstår. Det är viktigt att alltid lyssna uppmärksamt om ett barn försöker berätta något för oss och ta det som barnet berättar på största allvar. När vi misstänker eller förstår att ett barn far illa kan det väcka starka känslor över det inträffade och många känner också stor osäkerhet inför hur man ska agera.

Om du är orolig för att något har hänt ett barn – utgå från det konkreta som gör dig orolig och undvik att pressa barnet. Var också tydlig med att barnet får berätta för vem det vill. En vanlig fallgrop är att vi som vuxna blir så oroliga att vi lägger locket på och då signalerar till barnet att det svåra inte går att prata om. En annan fallgrop är att börja agera som "polis" och ställa för många frågor eller bli för upptagna av att ta reda på vad som har hänt. Då finns risken att barnet blir skrämtd och inte vågar berätta.

Även om vi känner oss tveksamma till om det barnet berättar är sant, måste det som barnet berättar undersökas av ansvariga myndigheter. Många barn känner sig skyldiga och tror att de själva bär ansvar för övergreppet eller

övergreppen och att de kommer få skulden för det som hänt. Därför behöver vi alltid försäkra barnet om att det inte är barnets fel och tala om att barnet gjort rätt som berättat. Det är också viktigt att vi talar om för barnet vad vi tänker göra och varför, och att vi vill förhindra att barnet blir fortsatt illa behandlat.

ATT ANMÄLA ÖVERGREPP

Om du misstänker eller vet att ett barn far illa bör du alltid kontakta socialtjänsten. Det räcker med att du fått se eller höra något som tyder på att barnet far illa för att du ska göra en orosanmälan - du behöver alltså inte säkert veta. Då socialtjänsten tagit emot din anmälan är deras uppdrag att utreda barnets situation och vilka insatser som behövs för att ge barnet rätt stöd.

Är du osäker på om eller hur en anmälan ska göras finns möjlighet att rådgöra med socialtjänsten anonymt.

Det är socialnämnden i varje kommun som har det yttersta ansvaret för att skydda barn och se till att barn som far illa får hjälp. För att socialnämnden ska kunna göra detta behöver de hjälp från både av allmänheten, myndigheter och av enskilda yrkesutövare.

Tips för hur du som vuxen kan agera vid oro för ett barn finns i skriften **"Orolig för ett barn - vad kan jag göra?"** Läs eller ladda ner från www.raddabarnen.se

ANMÄLAN OM MISSFÖRHÅLLANDEN ENLIGT 14 KAP. 1 § SOCIALTJÄNSTLAGEN

Socialtjänstlagen innehåller en uppmaning till alla vuxna att anmäla:

Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialtjänsten.

Myndigheter och anställda som möter barn och ungdomar i sin verksamhet är skyldiga att genast anmäla om de misstänker eller får vetskap om att ett barn far illa. En vanlig missuppfattning är att man säkert måste veta att ett övergrepp har skett för att anmäla. Men, anmälningsplikten gäller alltså redan vid

misstanke om övergrepp. Men det är socialtjänstens uppdrag att utreda barnets situation och behov av stöd och eventuellt skydd. Vid myndigheter och i verksamheter där barn finns, bör det alltid finnas rutiner för hur en anmälan ska göras.

Den som är anmälningskyldig är skyldig att lämna socialtjänsten alla uppgifter som kan vara av betydelse för socialtjänstens utredning av ett barns behov av stöd och skydd. Anmälan görs till socialtjänsten i den kommun där barnet bor. Den som gjort en anmälan har rätt att få veta om en utredning har inletts eller inte.

NÄR EN ANMÄLAN HAR GJORTS

När en anmälan inkommer till socialtjänsten är det deras uppgift att utreda barnets behov av stöd och skydd. Vid misstanke om övergrepp mot barn syftar socialtjänstens utredning till att samla kunskap om barnets och familjens situation, barnets eventuella skyddsbehov och möjliga skador av övergreppet. Socialtjänsten utreder också föräldrarnas omsorgsförmåga.

Vid misstanke om brott mot underårig har socialtjänsten möjlighet att göra en polisanmälan och enligt Socialstyrelsens råd bör en polisanmälan göras när det är för barnets bästa. Även privatpersoner kan göra en polisanmälan. Polisens uppgift är att utreda brottsmisstanken.

Åklagare beslutar om förundersökning ska inledas och åtal väckas i domstol.

När uppgifter om brott mot barn framkommer behöver ofta flera olika myndigheter arbeta tillsammans. På många håll i landet sker denna samverkan i ett så kallat Barnahus. De aktörer som finns representerade i ett Barnahus är ofta socialtjänst, polis, åklagare, läkare och personal från barn- och ungdomspsykiatri. Syftet med Barnahus är att i en trygg, barnvänlig miljö låta barn som misstänks vara utsatta för brott vara i centrum för utredningsprocessen. Barnet ska slippa slussas runt mellan olika myndigheter och inte behöva upprepa sin historia för flera personer.

Barnet och familjen bör också erbjudas kristöd i samband med en brottsutredning.

Vad behöver barn som utsatts för sexuella övergrepp?

Sexuella övergrepp under uppväxten kan ge svårigheter både på kort och på lång sikt. När ett barn har utsatts för sexuella övergrepp är det absolut viktigaste att barnet blir skyddat från fortsatt utsatthet. För att förhindra långsiktiga skador är det också viktigt att barnet får möjlighet till krisstöd i ett tidigt skede. Barnet behöver få sin upplevelse bekräftad, information och stöd och för att hantera egna och andras reaktioner.

Även barnets föräldrar eller vårdnadshavare brukar behöva stöd. Att upptäcka att ens barn blivit sexuellt utnyttjat kan skapa en mängd smärtsamma och förvirrade känslor som man behöver hjälp med att hantera. Familjen behöver ta hand om sina egna känslor lika mycket för sin egen skull som för barnets.

För en del barn och familjer kan det räcka med att få anpassat stöd och skydd från fortsatt utsatthet. Andra barn behöver insatser över längre tid från till exempel socialtjänst eller barn- och ungdomspsykiatri (BUP). De barn som har varit utsatta för sexuella övergrepp och utvecklat

symtom som hänger samman med det, bör erbjudas traumafokuserad bedömning och behandling. Behandlingen bygger framför allt på lek och samtal och kan vara individuell, rikta sig till hela familjen eller vara i grupp tillsammans med andra barn och ungdomar som varit utsatta. För att klara av att gå vidare efter ett övergrepp är det också viktigt att den som blivit utsatt får stöd av någon som står honom eller henne nära. Det kan vara en förälder, en vän eller en släkting.

När det förekommit övergrepp inom familjen får det en central roll i barnens liv. Även om barnen eller barnets föräldrar/vårdnadshavare senare söker hjälp för andra problem – kanske kamratsvårigheter, skolproblem eller depression – behöver det göras en bedömning om hur den tidigare utsattheten påverkar barnets mående och beteende. Risken är annars att insatser för att hjälpa barnet inte blir effektiva. I en sådan bedömning behöver man prata med barnet självt, som är den enda som vet hur mycket lidande som tankarna på och minnen från övergreppen orsakar.

Att prata med barn om kroppen och gränser

Det finns tyvärr inget hundra procentigt säkert sätt att skydda barn från sexuella kränkningar och övergrepp. Men alla vuxna i barns närhet kan bidra till att skydda barn i sin närhet genom att lära barn om deras rättigheter, att kroppen är värdefull och att man får säga nej till beröring som inte känns bra. Genom att prata om kroppen, närhet och sexualitet från att barnen är små och genom uppväxten, kan vi hjälpa barn att få en sund och nyanserad bild av sig själva och andra. På så sätt kan vi också underlätta för de barn som blir utsatta för sexuella kränkningar eller övergrepp att våga berätta om det som har hänt.

Redan tidigt kan vi lära barn vilka kroppsdelar som är privata- snoppen, snippan, rumpan och munnen. Genom

att vara tydlig med både sina egna och barnets gränser kan vi förmedla att man bestämmer själv över sin egen kropp. Närhet och fysisk kontakt är ju i grunden något viktigt och positivt men det kan vara bra att barn lär sig att själva känna efter vilken beröring som känns bra och inte. Av den anledningen bör vi inte tvinga barn att t.ex. pussa, krama eller sitta i knä på vuxna, utan istället fråga om de vill. Barn har rätt att säga nej, även till personer som de känner och tycker om.

För lite äldre barn kan vi också berätta att det finns personer som gör dumma saker med barn. Vi kan förklara att om någon gör, eller vill göra, något med ens kropp som man själv inte vill, får man säga nej och berätta det för andra vuxna.

Läs mer i vår handbok Stopp! Min kropp!
Ett stöd för vuxna i hur man pratar med barn om kroppen, gränser och sexuella övergrepp.
www.raddabarnen.se/stoppminkropp

Alla vuxna i barns närhet kan bidra till att påverka attityder genom att uppmärksamma kränkningar när vi ser dem och diskutera värderingar kring sexualitet, gränser och bemötande i de sammanhang där barn och ungdomar finns.

ATT PRATA MED BARNEN OM RISKER PÅ NÄTET

Som vuxen kan det kännas svårt, ibland hopplöst, att hänga med i barnens liv på nätet och därmed veta hur vi ska kunna skydda dem från de risker som finns där. Men det finns goda möjligheter att stötta och vägleda barn på nätet, och på så sätt förhindra att de råkar illa ut.

När det gäller de yngsta barnen behöver vi tydligt visa att nätet är en gemensam sak. På så sätt lägger vi grunden

Lär barnen om bra och dåliga hemligheter

Ett bra tips är att lära barn skillnaden mellan bra och dåliga hemligheter.

Bra hemligheter är till exempel födelsedagspresenter eller julklappar – sådant man blir glad av. Bra hemligheter behöver man inte berätta för någon annan.

Dåliga hemligheter är saker som man blir ledsen av eller som gör att man får ont i magen. Dåliga hemligheter får man berätta – även om någon har sagt att man inte får det. Att prata om bra och dåliga hemligheter är ett sätt att få barn att berätta om otäcka saker som de har varit med om och som någon har sagt att de inte får berätta om.

Tips! Prata med barnen om risker på nätet i samband med att media rapporterar om sexuella kränkningar. Då kan det kännas mer naturligt.

för en öppen dialog om nätet även när barnet blir äldre. Det blir helt enkelt lättare för barnet att berätta om sina upplevelser – positiva och negativa – om man delar det.

När barnen blir äldre ska vi fortsätta visa intresse för barnet liv på nätet och fråga barnen hur dagen på nätet varit – precis som när vi frågar hur det varit i skolan eller på fotbollsträningen. Ju äldre barnet blir, desto mer kan vi också prata om att det rör sig personer på nätet som gör dumma saker och som inte är den som de utger sig för att vara. Vi kan också förklara att det är svårt att veta vem som är snäll och dum på nätet och uppmuntra barnet till att berätta

om något som händer där inte känns bra. En sådan dialog med barnet är ofta bättre än att sätta upp förbud.

Att prata med barn om sexualitet och övergrepp kan kännas obekvämt, både för oss vuxna och för barnen och ungdomarna. Men det jobbiga och pinsamma i samtalet kan ha avgörande betydelse för att skydda barn mot sexuella kränkningar och övergrepp. Känslan av skuld och skam kan hindra barn från att berätta om övergrepp, både på och utanför nätet. Genom att visa barnet att vi finns där och är redo att prata eller hjälpa om det behövs, ökar sannolikheten för att barn vågar berätta om något inte känns bra eller redan hänt.

I vår handbok #nätsmart finns tips och råd för att förebygga sexuella övergrepp mot barn på nätet. Läs eller ladda ner på www.raddabarnen.se/natSMART.

Vad gör Rädda Barnen?

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter. Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer i Sverige och i världen. Vi arbetar för att inga barn ska diskrimineras, utnyttjas eller utsättas för våld och andra övergrepp. Alla barn har rätt att göra sina röster hörda, ha inflytande över sin situation och till en trygg uppväxt.

Rädda Barnen har lång erfarenhet av att arbeta med barn som har utsatts för sexuella övergrepp och med barn som är i riskzonen i olika länder, kulturer och sammanhang. Vi arbetar förebyggande för att stärka människor i att våga prata om sexualitet och sexualitet, sexuella

som misstänks vara utsatta för övergrepp vara i centrum för utredningsprocessen. Barnet ska slippa slussas runt mellan olika myndigheter och inte behöva upprepa sin historia för flera personer.

På Rädda Barnens centrum för barn och ungdomar i utsatta livssituationer, som finns på fyra platser i Sverige, kan barn och ungdomar få behandling av psykologer och socionomer. Erfarenheterna från det arbetet delas med andra som möter barn i utsatta situationer. Genom mötet med barn får vi kunskap för att hjälpa många andra barn.

Tips! Lyssna på Rädda Barnens poddradio Mellan stolarna där våra behandlare delar med sig av sin kunskap och sina erfarenheter.

övergrepp och om rätten till den egna kroppen. Vi arbetar också för att beslutsfattare ska ta beslut och stifta lagar som skyddar barn mot övergrepp och för att de lagar som finns ska efterlevas.

I Sverige har Rädda Barnen i flera år varit med i utveckling och utvärdering av Barnahus, som idag finns i stora delar av landet. Syftet med Barnahus är att i en trygg, barnvänlig miljö låta barn

Rädda Barnens föräldratelefon och mejl är till för att ge föräldrar stöd i stora och svåra frågor om barn och föräldraskapet. Genom samtalen och mejlen vet vi att föräldrars problem och känslor av otillräcklighet ibland går ut över barnen. Om föräldrar har någonstans att vända sig anonymt ökar familjens möjlighet att hitta en väg bort från kränkningar och våld. Det kan också leda till att familjen söker vidare hjälp.

Här finns kunskap och möjlighet till att få hjälp!

RÄDDA BARNEN

Läs mer om sexuella övergrepp och hur du kan bidra till att förhindra brott på:

www.raddabarnen.se

Föräldrar eller andra vuxna kan få stöd via Rädda Barnens föräldratelefon och mejl där det går att vara anonym.

Ring: 020-786 786 eller mejla foraldrar@rb.se

Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i utsatta livssituationer ger rådgivning och behandling till barn och ungdomar.

Ring 08- 698 90 00 eller mejla till centrum@rb.se

DAGSATTPRATAOM.SE

En webbplats med information om sexuella övergrepp och hjälp för den som är utsatt eller rolig för någon annan. Bakom webbplatsen står stiftelsen Allmänna Barnhuset. Gå in på:

www.dagsattprataom.se

BRIS

BRIS tar emot samtal från vuxna som behöver någon att prata med kring frågor och oro som rör barn. De har också en telefon, mejl och chatt för barn och ungdomar under 18 år.

www.bris.se
BRIS telefon för barn: 116 111
BRIS vuxentelefon: 077-150 50 50

ECPATS HOTLINE

Till Ecpats hotline kan du tipsa om misstänkt barnsexhandel, barnpornografi, grooming, barnsexturism eller köp av sexuell handling av barn:

www.ecpathotline.se

PREVENTELL

PrevenTell är en nationell hjälplinje för den som upplever att man tappat kontrollen över sin sexualitet, som kanske känner oro för tankar och handlingar eller är rädd att göra sig själv eller andra illa. Även anhöriga kan ringa hit.

www.preventell.se
PrevenTell: 020-66778

STÖDCENTRUM FÖR UNGA BROTTSOFFER

Många kommuner har stödcentrum för unga brottsoffer som erbjuder stöd-samtal, rådgivning och praktisk hjälp vid till exempel besök hos polis eller vid kontakter med försäkringsbolag. De kan också ställa upp med att följa med som stöd vid rättegång. Vissa stödcentra har även föräldrastöd där man kan boka tid för individuella samtal eller delta i föräldraträffar. Ring kommunen för att hitta stödcentrum där du bor.

SPECIALISERADE BUP-MOTTAGNINGAR

Det finns två BUP-mottagningar i Sverige som har specialiserat sig på psykoterapeutisk behandling av barn och ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp:

BUP Elefanten (Östergötlands län)
010-103 50 40

BUP Traumaenhet (Stockholms län)
08-514 531 00

Du kan även alltid kontakta:

Polisen. Om ett barn behöver omedelbar hjälp, ring 112. **Polisanmälan kan du göra** via polisens växel, 114 14.

Socialtjänsten. Information om socialtjänsten hittar du på din kommuns hemsida eller via kommunens växel.

Barnavårdscentralen (BVC).

Elevhälsan på barnets skola.

Ungdomsmottagningen där du bor.

Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) där du bor.

Lästips

FÖR UNGA

- Jag vill inte! *Christina Wahldén*. Nypon förlag 2013
- Min kropp är min, *Helena Enoksson*. Västerås stift 2006
- Vilda säger nej! *Marie Bosson Rydell och Eva-Marie Wadman*. Gleerups Utbildning 2006
- Världens viktigaste bok: Om kroppen, känslor och sex, *Nathalie Simonsson*. Ordfront förlag 2012

FÖR VUXNA

- Böckerna 14 år till salu (2008), Skamfläck (2012), Skuggbarn (2013) och Virtuell våldtäkt - om unga och sexbilder på nätet (2015) av *Caroline Engvall*. Kalla kulor förlag
- Medan han lever: ett utsatt barn träder fram ur mörkertalet, *Elaine Eksvärd*, Forum förlag 2016
- Skuggans lag - en spanares kamp mot prostitutionen, *Simon Häggström*. Kalla kulor förlag 2016
- Tysta rop - barns berättelser om sexhandel, *Natalie Gerami*. Ordfront 2015
- Barn och trauma, *Atle Dyregrov*. Studentlitteratur 2010

RAPPORTER OCH HANDBÖCKER FRÅN RÄDDA BARNEN

- Att upptäcka våld mot barn – om rutinfrågor inom elevhälsan (2015) *Karin Blomgren*
- Brott mot barn – om hur våldsutsatta barn drabbas när förundersökningen drar ut på tiden (2016) *Karin Blomgren och Maria Schillaci*
- Stopp! Min kropp! En handbok för vuxna i hur man pratar med barn om kroppen, gränser och sexualitet (2013) *Anna Norlén*
- #nätsmart- tips och råd för att förebygga sexuella övergrepp mot barn på internet (2015) *Maria Schillaci*
- Orolig för ett barn - vad kan jag göra? (2016) *Rädda Barnen*

Källor

- Information och statistik om anmälda brott och brottsutveckling från Brottsförebyggande rådet, *www.brå.se*. juni 2016
- Polisens webbplats – om brott mot barn och unga, *www.polisen.se* juni 2016
- Det gäller en av fem – fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014, *Åsa Landberg, Carl Göran Svedin, Gisela Priebe, Marie Wadsby, Linda Jonsson och Cecilia Fredlund*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2015
- #nätsmart, *Maria Schillaci*, Rädda Barnen 2015
- Stopp! Min kropp! *Anna Norlén*, Rädda Barnen 2013
- Unga sex och Internet – i en föränderlig värld, *Carl Göran Svedin (red), Gisela Priebe, Marie Wadsby, Linda Jonsson och Cecilia Fredlund* 2015
- Unga som skadar sig genom sex, *Linda Jonsson och Åsa Lundström Mattsson*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2012
- Online är jag någon annan...” Unga kvinnor med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster online, *Linda Jonsson och Carl Göran Svedin*. Ur Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen. Linköpings universitet 2012
- Kapitlet Erfarenheter av sexuell exponering och sex mot ersättning, *Ungdomsstyrelsen*. Ur Se mig. Unga om sex och internet. Ungdomsstyrelsen 2009:9
- Adolescents' experiences of sexual abuse, Prevalence, abuse characteristics, disclosure, health and ethical aspects, *Gisela Priebe*. Lunds universitet 2009
- Inuti ett Barnahus - en kvalitetsgranskning av 23 svenska barnahusverksamheter, *Åsa Landberg och Carl Göran Svedin*. Rädda Barnen och Linköpings universitet 2013
- Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar, *Carl Göran Svedin och Lena Banck*. Studentlitteratur 2002

FLER TIPS OCH BRA LÄNKAR FINNS PÅ RÄDDABARNEN.SE

Rädda Barnen
107 88 Stockholm

Besöksadress: Landsvägen 39
Sundbyberg

Tel: 08-698 90 00
kundservice@rb.se

www.raddabarnen.se